

Till riksdagen

Den statliga forskningsverksamheten

I Sverige satsades år 1970 ca 2 500 milj. kronor på forskning och utvecklingsarbete (FoU). Av detta belopp beräknas staten ha anvisat drygt hälften, ca 1 400 milj. kronor. Omkring 3,6 procent av de statliga driftutgifterna budgetåret 1970/71 avsåg FoU-ändamål. Med hänsyn till att så betydande belopp går till FoU-verksamhet har riksdagens revisorer låtit undersöka utbytet av de statliga finansiella bidragen till forskningen och de rutiner som tillämpas vid den fortlöpande bevakningen av forskningsmedlens användning. Som ett led i undersökningen har även gjorts en mera allmän kartläggning av förhållandena för den statligt finansierade forskningen.

Utredningsarbetet, som påbörjades under år 1970, bygger i huvudsak på en större enkät till FoU-organ med anslagsfördelande och forskningsutförande uppgifter, på en serie intervjuer med forskare och forskningsadministratörer samt på litteratur i ämnet.

Under utredningsarbetet har frågor om planering, redovisning, bevakning, utbyte och värdering av forskningsinsatser samt organisationen av den statligt finansierade forskningen berörts. Till följd av forskningsområdets storlek och komplexitet har undersökningen måst begränsas till en mera översiktlig analys av förhållandena på området. Undersökningens resultat har redovisats i en granskningspromemoria, Den statliga forskningsverksamheten (nr 8/1972), som på sedvanligt sätt remissbehandlats. Promemorian, inkomna remissyttranden och övriga avgivna yttranden i ärendet finns tillgängliga på revisorernas kansli.

Genom den sålunda utförda granskningen har revisorerna velat skaffa sig en total överblick över den statliga forskningsverksamheten. Med hänsyn till att resultatet av revisionsarbetet även skall vara en informationskälla för riksdagen har i granskningspromemorian väsentligt utrymme getts åt en beskrivning av verksamheten på området.

Som tidigare angetts har undersökningen måst begränsas till en översiktlig analys. Rent allmänt har den dock gett vid handen att den svenska forskningen såväl kvalitativt som beträffande produktiviteten ligger fullt i nivå med forskningen i andra, jämförbara länder och att det ej finns anledning att från förvaltningsrevisionell synpunkt rikta några allvarligare anmärkningar mot den svenska FoU-verksamheten.

På grundval av de iakttagelser som gjorts vid undersökningen har i granskningspromemorian lagts fram en rad förslag till förbättringar och

åtgärder, syftande till en ökad effektivitet inom skilda delar av forskningsområdet. Med hänsyn till förslagets antal och det stora intresse som i allmänhet visats dem från berörda remissinstansers sida är det inte praktiskt möjligt att nu gå in på samtliga förslag. Därtill kommer att vissa av dem avser frågor av mera detaljartad karaktär. Revisorerna tar därför i det följande upp endast de mera genomgripande förslagen till bedömning, medan övriga ges en mera summarisk behandling.

Ett frågekomplex av stor räckvidd som aktualiserats genom den företagna granskningen gäller möjligheterna att utforma en övergripande forskningspolitik, innefattande bestämning av forskningsmål m. m. Av betydelse i sammanhanget är även vilka organ som på den politiska nivån — främst i riksdagen — bör handlägga frågor rörande forskning.

Den nuvarande svenska forskningspolitiken brukar betecknas som sektoriell, d.v.s. satsningen på forskning och utvecklingsarbete inom varje samhällssektor avvägs i första hand mot annan verksamhet inom samma sektor. Även när det gäller grundforskning görs en avvägning mot anslag till andra samhällsaktiviteter inom samma område, såsom högre utbildning, forskarutbildning och andra kulturaktiviteter.

Denna utformning av forskningspolitiken har fått organisatoriska följdverkningar. Inom riksdagen och hos Kungl. Maj:t handläggs sålunda forskningsfrågor i skilda utskott respektive i skilda departement. Inom riksdagen behandlar främst utbildnings-, försvars-, närings- och jordbruksutskotten frågor om forskning. Hos Kungl. Maj:t finns en motsvarande fördelning. Förutom utbildningsdepartementet sysslar främst försvars-, industri- och jordbruksdepartementen med hithörande frågor.

Det synes inte finnas anledning, i vart fall för närvarande, att frånga den sektoriella modellen för utformningen av forskningspolitiken. Dock bör övervägas om inte en mera övergripande planläggning bör genomföras på forskningsområdet och om inte den praktiska verksamheten även bör innefatta beslut som griper över forskningssektorerna. För att också riksdagen skall kunna erhålla översiktlig information i forskningsfrågor och möjlighet till långsiktig planering på detta område, torde dess kansliorganisation böra förstärkas.

Revisorerna tar först upp frågorna om den långsiktiga forskningsplaneringen och om förstärkningen av riksdagens kansliorganisation.

Inom olika delar av samhället skiftar behovet av forskning och utvecklingsarbete, och behovsbilden blir därför splittrad och föga konkret. Det finns skilda orsaker till detta förhållande. Sålunda saknar en stor del av forskningsresultaten marknadsmässig efterfrågan, vilket särskilt torde gälla grundforskningen som främst har s. k. inomvetenskaplig betydelse. Vidare är den efterfrågan på forskning som finns i regel riktad mot kortsiktiga forskningsresultat, medan den övervägande delen av den

totala forskningen är sådan som kan beräknas komma till nytta först på längre sikt, varför de vanliga efterfrågemekanismerna inte fungerar.

Det är därför nödvändigt att särskild uppmärksamhet ägnas åt målfrågorna och det sätt på vilket forsknings- och utvecklingsarbetet planeras. Som huvudled i planeringsarbetet kan räknas en medveten och aktiv kartläggning av behoven av forskning inklusive omgivningsstudier, fastställande av forskningsmål, frågor om målprioritering och verksamhetsplanering, d.v.s. den egentliga genomförandeplaneringen vid olika FoU-organ.

När det gäller kartläggningen av forskningsbehovet framgår det av den företagna utredningen att övergripande behovsinventeringar och omgivningsstudier hittills bedrivits endast i begränsad omfattning. Har sådana förekommit hänför de sig främst till försvarssektorn. Behovsinventeringar har utförts av forskningsberedningen och av olika forskningsråd samt på den forskningsutförande nivån.

De insatser som gjorts på förevarande område, främst från forskningsberedningens sida, har otvivelaktigt varit mycket värdefulla när det gäller att ge svensk forskning en aktuell inriktning. Några omgivningsstudier och behovsinventeringar av övergripande natur, avseende FoU-arbetet i dess helhet, har dock inte genomförts. Ej heller har motsvarande åtgärder vidtagits i syfte att få fram underlag för en mera översiktlig kartläggning av forskningsbehoven i linje med vad som t. ex. har diskuterats av arbetsgruppen för framtidsforskning (SOU 1972: 59).

En mera systematisk kartläggning av de svenska forskningsbehoven med de allmänna samhällsmålen som utgångspunkt bör göras. Kartläggningen torde böra avse alla delar av samhället och grundas på en rullande plan för samhällets verksamhet. Arbetet bör göras med vissa års mellanrum och ta sikte såväl på samhället i dess helhet som på särskilda samhällssektorer och myndighetsområden. Det måste starkt strykas under att det inom varje forskningsområde bör lämnas tillräckligt utrymme åt den s. k. fria grundforskningen.

Vidare bör frågan om forskningens förnyelse, d.v.s. anpassningen av forskningen till uppkomna behov av kunskap, bevakningen av nya forskningsinriktningar och stödet till nya forskare, ägnas ökad uppmärksamhet. Som ett led i en behovsinventering bör därför också ingå att de anslagsfördelande organen gör en översyn av pågående fleråriga forskningsprojekt i syfte att få fram underlag för en utmönstring av mindre angelägna projekt till förmån för nya som bedöms mera utvecklingsbara och angelägna. Frågan om forskningens förnyelse bör beaktas även vid fördelningen av resurserna på forskningsområdet.

Ett annat viktigt led i forskningsplaneringen är fastställandet av forskningsmål och av prioriteringsordningen mellan dessa. I granskningspromemorian har framhållits att det för närvarande inte sätts upp övergripande mål för den statliga forskningen av innebörd att viss andel av de

samlade resurserna skall ägnas åt grundforskning respektive totalt åt forsknings- och utvecklingsarbete, att viss bestämd andel av forskningsbehovet skall täckas med inhemsk forskning och övrig med import av kunskap eller resultat av internationellt forskningssamarbete etc. Omfattningen och inriktningen av grundforskningen torde sålunda i stor utsträckning styras av resurserna till den högre utbildningen vid universitet och högskolor samt av forskningsrådsanslag. De sistnämndas fördelning styrs i stor utsträckning av inomvetenskapliga mål. Någon övergripande och enhetlig planering för den verksamhet som bedrivs av de s. k. grundforskningsråden finns inte, även om vissa ansatser i sådan riktning gjorts inom forskningsrådets samarbetsdelegation. Målen för den tillämpade forskning och för det utvecklingsarbete som finansieras med statliga medel återigen betingas i princip av de allmänna målen för respektive samhällssektorer, medan avvägningen av satsningen på FoU-verksamhet mot satsningen på annan verksamhet görs för varje sådan särskild sektor.

Med hänsyn till den stora betydelse som FoU-arbetet har för samhällsutvecklingen synes det motiverat att ökad uppmärksamhet ägnas åt bestämningen av det långsiktiga målet för detta arbete dels genom att faktaunderlag ställs samman för målsättningsarbetet, dels genom att försök görs att fastställa de målområden som det statliga finansiella FoU-stödet skall koncentreras till. Vid bedömandet av forskningsmålen bör frågorna om den långsiktiga planläggningen av forskningsresursernas anskaffande och om användningen av dessa resurser klarläggas. I detta sammanhang skulle det också kunna vara lämpligt att försöka fastställa kostnadsramar för det statliga forskningsstödet. Sådana ramar skulle då göras dels för FoU-insatsen totalt, dels för grundforskningen. Härigenom skulle de anslagsfördelande organens planeringsarbete underlättas.

Mot bakgrunden av nu anförda omständigheter kan det sättas i fråga om inte riksdagens ledamöter skulle behöva tillgång till bättre information om utvecklingen på forskningsområdet än den som för närvarande ges. Detta gäller särskilt ledamöterna i de riksdagsorgan som handlägger forskningsfrågor.

En tillförlitlig helhetsbild av statens satsning på forskning och utveckling är önskvärd, bl. a. vid de tillfällen då man skall avväga den statliga satsningen på grundforskning mot andra statliga investeringar och statlig konsumtion, tillgodose intressen på skilda grundforskningsområden eller anslå medel till olika storprojekt.

Medan Kungl. Maj:t har forskningsberedningen som rådgivande organ och informationskanal i forskningsfrågor, saknar riksdagen en direkt motsvarighet till denna. Sällskapet Riksdagsmän och Forskare har en mera informell karaktär. Ett forum med fastare organisation för närmare samarbete och tätare informationsutbyte mellan riksdagen och

forskningen synes önskvärt. Detta kan uppnås på flera sätt. I granskningspromemorian har såsom en tänkbar lösning bl. a. föreslagits att det hos riksdagen inrättas en motsvarighet till forskningsberedningen, d.v.s. ett rådgivande organ bestående av visst antal representanter för riksdagen, forskningen och näringslivet.

Det kan i detta sammanhang finnas anledning att erinra om att Europarådet och OECD i olika sammanhang har strukit under betydelsen av ett närmare samarbete mellan forskning och folkrepresentation och att dessa båda organ arrangerat flera konferenser på temat "Science and Parliament". De rekommendationer från Europarådets rådgivande församling som föranletts av dessa konferenser innefattar bl. a. förslag om inrättande av nationella samarbetsorgan mellan folkrepresentationen och forskningen (rekommendationer nr 400, år 1964, och nr 678, år 1972). Rekommendationerna har också följts av ett flertal länder.

Vid remissbehandlingen av granskningspromemorian har ej anförts något som talar mot tanken på att den sektoriella forskningspolitiken bör kompletteras med beslut av mera övergripande natur. Vissa remissinstanser, främst företrädare för myndigheter på den forskningsutförande nivån såsom vissa universitet, har dock visat viss tveksamhet inför en sådan lösning, bl. a. av oro för att den fria grundforskningen vid en sådan utveckling ej skulle kunna hävda sig tillräckligt bra gentemot intressen från andra forskningssektorer.

Revisorerna förordar att de forskningspolitiska besluten grundas på förslag som utarbetats i enlighet med ovan skisserade riktlinjer. Någon risk för att den fria grundforskningen, d.v.s. den forskning som bedrivs utan någon bestämd tillämpning i sikte, härvid kommer att sättas på undantag till förmån för mera kortsiktiga intressen torde inte föreligga. Den fria grundforskningen måste alltid ha sin givna plats vid planläggningen av FoU-verksamhet.

Som underlag för de här avsedda långsiktiga besluten bör ligga en av Kungl. Maj:t årligen avgiven särskild berättelse över forskningsutvecklingen, sedd från såväl nationell som internationell synpunkt. Berättelsen bör innehålla redogörelser för slutförd, pågående och planerad FoU-verksamhet samt, i den utsträckning det är möjligt, en bedömning av utbytet av den statliga satsningen på forskningsområdet. Den bör baseras på årliga redovisningar från de anslagsfördelande och forskningsutförande organen.

Revisorerna anser också att hos utbildningsutskottet bör inrättas ett forskningssekretariat, vars personal skall ha skyldighet att följa, förbereda och föredra forskningsfrågor i utbildningsutskottet och i andra utskott som handlägger forskningsfrågor. Chef för forskningssekretariatet bör vara en tjänsteman med god teoretisk utbildning och stora erfarenheter från forskningsområdet. Syftet med detta förslag skulle vara att

ge såväl riksdagens vederbörande utskott som riksdagen i dess helhet möjlighet till information om och insyn i den aktuella forskningssituationen. Förutsättningar skulle vidare skapas för en viss redovisning av den statligt finansierade forskningens resultat. En sådan information och redovisning skulle även vara av allmänt intresse.

Enligt revisorernas mening bör riksdagen överväga om det föreslagna forskningssekretariatet kan behöva kompletteras med en motsvarighet till den Kungl. Maj:t underställda forskningsberedningen.

I det följande behandlas vissa i granskningspromemorian framlagda förslag av generell natur, avseende redovisning och värdering av forskningsinsatser samt möjligheterna att mäta avkastningen av den svenska FoU-verksamheten.

Ett av syftena med förevarande granskningsprojekt har varit att undersöka de rutiner som tillämpas vid den fortlöpande bevakningen av de statliga forskningsmedlens användning. En förutsättning för att bevakningsåtgärder skall kunna genomföras är att det finns tillförlitliga redovisningsrutiner som grund för bevakningen. Redovisningen av forskningsverksamhet omfattar rapportering av forskningsprestationer och av förbrukade forskningsresurser. Dess form bestäms bl. a. av sättet för verksamhetens finansiering. Av betydelse i sammanhanget är således om de olika forskningsorganen får anslag direkt över riksstaten, om de får anslag indirekt per projekt via särskilda anslagsfördelande organ (forskningsråd och motsvarande organ) eller om de får anslag som bidrag till FoU-verksamhet i form av s. k. kollektiv forskning. I sistnämnda fall utgår stödet med viss del av respektive institutions totala forskningskostnader, såsom när det gäller det statliga stödet till de s. k. bransch-forskningsinstituten.

Den nuvarande redovisningen av FoU-verksamheten är i vissa avseenden bristfällig. De redogörelser som inges av forskningsråden till Kungl. Maj:t lämnar sålunda huvudsakligen upplysning om hur medlen fördelats samt uppgifter om pågående och avslutade projekt. Resultatredovisning i kvantitativa och kvalitativa termer, lämpade att ge underlag för forskningspolitiska beslut och åtgärder, finns däremot inte. Redogörelserna är dessutom oenhetliga beträffande innehåll, statistik m. m., vilket medför att totalsammanställningar över forskningsrådsmedlen ej kan göras. Enhetliga bestämmelser för redogörelsernas utformning i fråga om innehåll, statistik, ämnesklassificering m. m. bör därför införas. Härigenom skulle deras informationsvärde och betydelse för bedömning av forskningsutbytet och för planeringen av forskningsverksamheten väsentligt ökas.

Informationen om den statliga forskningsverksamhetens kostnader är mycket ofullständig i den statliga budgetredovisningen. Sammanfattande uppgifter om de statliga satsningarna på FoU-verksamheten ingår ej heller i den offentliga FoU-statistiken, vilket medfört att tillfredsställan-

de underlag i stor utsträckning saknas för forskningspolitiska beslut och för rapportering om den svenska FoU-verksamheten till internationella organ. Redovisningen av utfallet av statens budget med fördelning på ändamål bör därför ändras så att storleken av FoU-utgifterna kan utläsas. Det synes också angeläget att en mera fullständig forskningsstatistik för Sverige utarbetas, åtminstone för de år då internationell rapportering skall göras. Statistiska centralbyrån har för innevarande budgetår visserligen erhållit anslag för framställning av viss forskningsstatistik, men anslaget täcker ej framställning av all erforderlig statistik. Sålunda har anslag hittills ej anvisats för den viktiga del av forskningsstatistiken som avser resursstatistik för universitet och högskolor. Medel för budgetåret 1974/75 har ej heller äskats av statistiska centralbyrån.

Resultatredovisning bör utgöra en integrerad del i varje forskningsprocess. Forskningsresultat som inte redovisas har ett mycket begränsat värde. Det är först genom spridningen av forskningsresultat — överförande av den nya kunskapen — som forskningen får verklig betydelse. Såvitt framgår av utredningen saknas för närvarande såväl ett övergripande system för spridning av vetenskaplig information som ett centralt svenskt organ med erforderliga resurser för sådan verksamhet.

Det synes vidare angeläget att det ömsesidiga utbytet av FoU-resultat mellan vårt land och andra länder ökas, vilket förutsätter att ett informationssystem på nordisk, europeisk eller global nivå utarbetas. Nuvarande svenska system och organisation för vetenskaplig information och dokumentation bör därför ses över med sikte på förbättrad effektivitet och mera enhetliga system. Översynen synes böra göras i samverkan på nordisk eller vidare internationell nivå.

En fråga av större allmänt intresse avser möjligheten att värdera forskningsresultat. Forskningsprestationer kan endast i undantagsfall mätas eftersom prestationerna sällan går att konkretisera. För att få en uppfattning om forskningsresultatens värde får man därför försöka göra bedömningar av prestationernas värde i olika avseenden. Därvid kan såväl det inomvetenskapliga som det utomvetenskapliga värdet vara av intresse. Ofta önskar man med utgångspunkt i ett sådant värde bedöma forskningsresultatet efter den utsträckning i vilken det uppsatta målet har nåtts. För tillämpad forskning och för utvecklingsarbete på det tekniska och naturvetenskapliga området är man ofta intresserad av det ekonomiska utbytet i form av framtida avkastning. Andra mått på utbyte som aktualiserats i programbudgetsammanhang är produktivitet och effektivitet, vilket innebär att man ställer uppnådda prestationer och resultat i relation till kostnaderna.

För närvarande förekommer på grundforskningsområdet, såväl på den forskningsutförande som på den anslagsfördelande nivån, genomgående värdering av uppnådda resultat med hänsyn till resultatens vetenskapliga

värde. Värderingen knyts nästan helt till den enskilde vetenskapsmannens prestationer. Sålunda görs en kontinuerlig värdering av hans arbete dels under hans utbildning, dels när han under sin fortsatta karriär lägger fram vetenskapliga resultat eller skall komma i fråga för befordran inom den akademiska karriären.

Värderingen grundas sålunda väsentligen på vad utomstående forskare anser om det utförda arbetet, och som normer tjänar i allmänhet samma kriterier som vid bedömning av ansökan om forskningsanslag eller vad som finns stadgat för meritvärdering vid tjänstetillsättning.

Grundforskningsresultat värderas nästan uteslutande efter inomvetenskapliga kriterier, d.v.s. efter det kunnande det kan ha tillfört forskarna, vad det kan ha betytt för metodutveckling etc. Att beräkna det ekonomiska utbytet av grundforskning är i regel inte möjligt. Någon systematisk ekonomisk värdering av forskningsresultat förekommer ej på universitetsområdet. Den ökade andelen s. k. storprojekt har medfört ett ökat behov av värdering av forskningsprojekt och forskargrupper.

Inom den tillämpade forskningen förekommer vid sidan av den vetenskapliga värderingen en mera uttalad ekonomisk värdering av forskningsresultaten med utgångspunkt bl. a. i nytto/kostnadsprincipen. Exempel härpå är undersökningar som syftar till att fastställa om forskningsresultaten leder till tillverknings- och försäljningsbara produkter, d.v.s. marknadstest.

Möjligheterna att värdera FoU-arbete är dock allmänt sett små, och lämpliga instrument för värdering saknas för närvarande i stor utsträckning. Försök till utbyggnad och förbättringar av värderingstekniken förekommer dock på olika håll, varvid förbättringar i såväl den inomvetenskapliga som den utomvetenskapliga värderingstekniken eftersträvas.

Med hänsyn till den allt större konkurrensen om medel för forskning av olika slag synes det angeläget att snarast möjligt få fram metoder att med större säkerhet mäta utbytet av vunna resultat på forskningsområdet och dessutom förbättra nu tillämpade värderingsmetoder. Detta utvecklingsarbete torde böra utföras under ledning av de anslagsfördelande organen på respektive forskningsområden, för närvarande främst forskningsråden och deras samarbetsorgan samt styrelsen för teknisk utveckling. Det är därvid angeläget att de nordiska och internationella erfarenheterna av forskningsvärdering tas till vara liksom erfarenheterna av forskningsvärdering inom landet vid forskningsinstitut och andra forskningsorgan, bl. a. i programbudgetsammanhang.

För storprojekt synes det särskilt angeläget att värdera både beräknat utbyte och kompetensen hos den involverade forskargruppen. Med nuvarande system för prövning av anslagsbehov handläggs storprojekten ofta i särskild ordning utan att direkt avvägas mot de mindre projekt som direkt och indirekt kan komma att beröras vid konkurrensen om forskningsmedlen.

Det finns i detta sammanhang anledning att också beröra frågan om möjligheten att mäta avkastningen av den svenska FoU-verksamheten. Något mått i monetära termer på avkastningen vare sig beträffande FoU-verksamheten totalt eller beträffande den statsfinansierade forskningsverksamheten finns inte.

Vissa indikatorer på forskningsutbytet, såsom antalet innovationer, inkomster av patent, antal patent uttagna i främmande länder och exporten inom FoU-intensiva produktgrupper, pekar på att Sverige hade en efter sina resurser relativt god ställning i början av 1960-talet. Intrycket av hög kvalitet i FoU-verksamheten förstärks av det faktum att Sverige i mitten av 1960-talet hade ett i förhållande till folkmängden litet antal kvalificerade tekniker och forskare.

Andra grova sammanfattande mått på forskningsprestationer i form av statistik över antalet producerade artiklar i vetenskapliga tidskrifter saknas dock både för artiklar med svenskt ursprung och för artiklar tillkomna som resultat av statliga finansiella insatser.

Som tidigare nämnts pågår för närvarande arbete med att för särskilda forskningsprojekt och forskningsområden ta fram mått på FoU-utbytet. Det synes angeläget att underlaget för resultatbedömningen av de svenska forskningsinsatserna förbättras. Detta gäller både de totala och de statligt finansierade forskningsinsatserna.

Revisorernas nu framförda förslag, vilka grundar sig på de i granskningspromemorian redovisade utredningsresultaten, har i stort sett lämnats utan erinran vid remissbehandlingen. När det gäller utvärderingen av forskningsresultat har dock viss negativ kritik riktats mot promemorian, men vikten av att få fram normer och användbara system för värdering av forskningsresultat synes vara så stor att frågan bör utredas vidare. Revisorerna föreslår därför att förslagen överlämnas till Kungl. Maj:t för utredning eller, om ytterligare utredning ej anses erforderlig, för åtgärd.

Övriga i samband med granskningen aktualiserade frågor berör utslutande verksamheten vid forskningsråden eller forskningsverksamheten på universitetsområdet. Då forskningsrådets verksamhet, åtminstone så vitt gäller råden inom utbildningsdepartementets förvaltningsområde, för närvarande utreds av särskilda av Kungl. Maj:t tillkallade sakkunniga, forskningsrådsutredningen, finner revisorerna att det material som i denna del redovisats i granskningspromemorian och de förslag till åtgärder som förordats däri bör överlämnas till Kungl. Maj:t för att av forskningsrådsutredningen beaktas vid utredningsuppdragets fullgörande. Vad som framkommit vid remissbehandlingen ger ej revisorerna anledning att frånga i promemorian framlagda förslag. Frågan om vilken myndighet som skall svara för den tekniska grundforskningen saknar revisorerna möjlighet att rätt bedöma. Dock bör tillses att denna del av forskningen ej lämnas utan lämplig anslagsgivare.

Revisorerna vill i detta sammanhang meddela, att de beslutat att såsom ett särskilt granskningsärende ta upp frågan om formerna för kontrollen av vissa forskningsmedels användning, närmast bestämmelserna för kontrollen av medel anslagna av forskningsråd och liknande organ. Granskningspromemoria i ärendet beräknas föreligga under år 1973.

När det gäller forskningsfrågorna inom universitetssektorn berörs dessa i mycket stor utsträckning av den organisation som kan komma att gälla sedan statsmakterna tagit ställning till resultatet av det utredningsarbete som bedrivits på förevarande område. De förslag som väckts av 1968 års utbildningsutredning påverkar enligt revisorernas mening i så stor utsträckning de förhållanden under vilka universitetsforskningen skall arbeta, att det kan sättas i fråga om inte förutsättningarna för denna forskning bör utredas mot bakgrund av utredningens förslag. Den i granskningspromemorian redovisade undersökningen ger samtidigt vid handen, att åtskilliga med universitetsforskningen sammanhängande problem behöver klarläggas oavsett de beslut som utbildningsutredningens arbete kan leda till.

Enligt revisorernas mening bör därför universitetsforskningens problem närmare utredas. I samband därmed bör de i granskningspromemorian framlagda förslagen beaktas. Självfallet bör även de vid remissbehandlingen framkomna synpunkterna komma under övervägande. Revisorerna har dock ej funnit att vad som framkommit vid remissbehandlingen bör föranleda ändrade ställningstaganden till förslagen i granskningspromemorian.

Sammanfattningsvis vill revisorerna understryka vikten av att en mera aktiv planering av den statliga satsningen på forskning och utvecklingsarbete kommer till stånd på den resursbeviljande nivån. Sådan planering bör grundas på systematiska kartläggningar av forskningsbehoven med de allmänna samhällsmålen som utgångspunkt. Kartläggningarna bör omfatta övergripande behovsinventeringar och omgivningsstudier. På grundval härav bör de långsiktiga målen för den statliga FoU-verksamheten fastställas. Vid forskningsplaneringen bör vidare uppmärksamhet ägnas åt forskningens förnyelse. Som underlag för här avsedda beslut bör ligga en av Kungl. Maj:t årligen till riksdagen avgiven särskild berättelse över utvecklingen på forskningsområdet.

Revisorerna föreslår därför att riksdagen som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad nu av revisorerna anförts angående den långsiktiga planeringen av den statliga forsknings- och utvecklingsverksamheten.

Revisorerna anser vidare att det hos riksdagen bör inrättas ett organ, som kan ge såväl riksdagen som dess utskott information om och insyn i den aktuella forskningssituationen. Detta organ, ett forskningssekreteriat, skulle också bevaka redovisningen av den statligt finansierade forskningens resultat och biträda vid beredning och föredragning inom

riksdagen av forskningsfrågor. En sådan information och redovisning skulle även vara av allmänt intresse.

Revisorerna föreslår därför att det till riksdagens utbildningsutskott knyts ett särskilt forskningssekretariat med de uppgifter som ovan angetts samt att riksdagen bör överväga att komplettera det föreslagna forskningssekretariatet med en motsvarighet till den Kungl. Maj:t underställda forskningsberedningen.

Enligt revisorernas mening är den redovisning av den statliga FoU-verksamheten som för närvarande tillämpas på den resursbeviljande nivån i viss mån bristfällig. Informationen om den statliga forskningsverksamhetens kostnader måste dessutom betecknas som mycket ofullständig. Med hänsyn härtill torde enhetliga bestämmelser böra införas för utformningen av de anslagsfördelande organens redogörelser till Kungl. Maj:t. Vidare synes en fullständig statistik rörande kostnaderna för den statliga forskningsverksamheten böra utarbetas.

Revisorerna anser också att organisationen för vetenskaplig information och dokumentation bör ses över, varvid syftet bör vara att nå bättre effektivitet och få till stånd mera enhetliga system på de olika forskningsområdena. Översynen bör göras i samverkan på nordisk eller vidare internationell nivå.

Med hänsyn till den allt större konkurrensen om medel för forskning av olika slag synes det angeläget att snarast möjligt få fram metoder som gör det möjligt att med större säkerhet mäta utbytet av vunna resultat på forskningsområdet och att förbättra nu tillämpade värderingsmetoder. Utvecklingsarbetet torde böra utföras under ledning av de anslagsfördelande organen på respektive forskningsområden.

Revisorerna föreslår att nu berörda förslag överlämnas till Kungl. Maj:t för utredning eller, om ytterligare utredning ej anses erforderlig, för åtgärd.

Övriga i samband med granskningen aktualiserade frågor berör uteslutande verksamheten vid forskningsråden eller forskningsverksamheten på universitetsområdet. Då forskningsrådets verksamhet, åtminstone så vitt gäller råden inom utbildningsdepartementets förvaltningsområde, för närvarande utreds av särskilda av Kungl. Maj:t tillkallade sakkunniga, forskningsrådsutredningen, finner revisorerna att det material som i denna del redovisats i granskningspromemorian och de förslag till åtgärder som förordats däri bör överlämnas till Kungl. Maj:t för att av forskningsrådsutredningen beaktas vid utredningsuppdragets fullgörande.

När det gäller forskningsfrågorna inom universitetssektorn berörs dessa i mycket stor utsträckning av den organisation som kan komma att gälla sedan statsmakterna tagit ställning till resultatet av det utredningsarbete som bedrivits på förevarande område. De förslag som väckts av 1968 års utbildningsutredning påverkar enligt revisorernas mening

i så stor utsträckning de förhållanden under vilka universitetsforskningen skall arbeta, att det kan sättas i fråga om inte förutsättningarna för denna forskning bör utredas mot bakgrund av utredningens förslag. Den i granskningspromemorian redovisade undersökningen ger samtidigt vid handen, att åtskilliga med universitetsforskningen sammanhängande problem behöver klarläggas oavsett de beslut som utbildningsutredningens arbete kan leda till.

Revisorerna föreslår därför slutligen att riksdagen bos Kungl. Maj:t begär utredning av universitetsforskningens problem.

På riksdagens revisorers vägnar

NANCY ERIKSSON

/ Per Dahlberg

